

МЕТОДИ ПСИХОЛОГІЧНОГО ВПЛИВУ В ПРАВООХОРОННІЙ ДІЯЛЬНОСТІ: МОЖЛИВОСТІ ТА МЕЖІ ЗАСТОСУВАННЯ

Наукові праці МАУП, 2010, вип. 3(26), с. 259–261

Психологічний вплив — один з інструментів працівників правоохоронних органів в отриманні достовірних свідчень, з'ясуванні істини та запобіганні злочинності. Професійне його використання є запорукою успішної діяльності юристів та досягнення поставлених перед ними цілей. Також слід пам'ятати про межі та етичні норми його застосування, оскільки дані, отримані законним шляхом, можуть слугувати обвинуваченню.

У діяльності правоохоронних органів, виходячи зі специфіки їх роботи та поставлених цілей, так чи інакше закладена потреба в психологічному впливі, який впроваджується задля розкриття злочинів, забезпеченні громадського порядку та профілактики злочинної діяльності. Працівники правоохоронних органів постійно перебувають у контакті зі звинуваченими, потерпілими, свідками, слідчими, експертами. Саме ефективність застосування психологічного впливу є запорукою очікуваних позитивних результатів.

Тому доцільно буде спочатку з'ясувати поняття психологічного впливу. Згідно з Порядком застосування методів психологічного впливу, який розроблено відповідно до Основ законодавства України про охорону здоров'я, Законів України “Про психіатричну допомогу”, “Про соціальні послуги”, психологічний вплив є застосуванням спрямованих дій на психіку людини, усвідомленого або неусвідомленого характеру за допомогою переконання, психологічного переформування або сугестії для формування певної системи уявлень, дій та відносин, які суб'єктивно сприймаються особою як особисто належні.

Метою психологічного впливу є виховання чи перевиховання особистості, стимулювання її до законослухняної поведінки, мотивування будь-якої особи до відкритості та щирості при свідченні і т. п. Психологічний вплив на окремих осіб у процесі розслідування кримінальної справи пок-

ликаний блокувати чи зменшувати протидію тих людей, які свідомо викривлюють чи приховують істину.

Отже, можна зазначити, що психологічний вплив являє собою сукупність психологічних методів, які застосовуються в діяльності працівників правоохоронних органів, а процес вибору конкретного методу є саме механізм психологічного впливу.

У сучасній літературі багато науковців приділяють увагу проблемі здійснення психологічного впливу, зокрема такі, як В. Г. Андросюк, О. М. Корнєв, В. А. Коновалова, І. Є. Биховський, Н. Є. Милородова, Л. М. Балобанова та ін.

Розглянемо деякі з методів психологічного впливу, запропоновані науковцями. Так, наприклад, В. В. Бедь стверджує, що складним, але дієвим є метод переконання як спосіб словесного впливу, який включає в себе систему доведень, побудованих на законах логіки. Успішне переконання веде до прийняття і наступного включення нових аргументів у систему поглядів, яка склалася у правопорушника, до певної трансформації світогляду в цілому й оцінки конкретної ситуації, зміни мотиваційної основи поведінки. Переконання ґрунтується на усвідомленому прийнятті людиною висловлених юристом ідей, на їх аналізі й оцінці. При цьому висновок може бути зроблений як самостійно, так і слідом за тим, хто переконує. Процес переконання вимагає іноді великих часових затрат і використання різно-

манітних можливостей та елементів ораторського мистецтва [2, 43].

Механізм переконання спрямований безпосередньо на мислення людей, їхні знання й досвід. Використовуючи цей механізм, можна викликати у правопорушника не лише розуміння ситуації і висунутих доведень, а й готовності діяти відповідно до цього розуміння.

Одним з психологічних методів впливу на особистість правопорушника є метод рефлексії. Рефлексія — це процес самопізнання суб'єктом внутрішніх психічних актів і станів. У соціальній психології рефлексія виступає у формі усвідомлення дійовою особою того, як вона сприймається й оцінюється іншими людьми. Метод рефлексії, як зазначають В. Л. Васільєв, І. І. Амінов, В. О. Коновалова, В. В. Бедь, в юридичній психології базується саме на з'ясуванні, як правопорушник знає і розуміє юридичного працівника, його особистісні особливості, емоційні реакції і пов'язані з пізнанням уявлення.

Вплив на правопорушника за допомогою методу рефлексії може здійснюватися різними шляхами. Наприклад, поведінкою правопорушника можна керувати за допомогою маскування дій, яке проводиться з метою надання цій особі лише певної інформації, а також створенням обманної загрози. В останньому випадку працівник правоохоронних органів проявляє активність, проводить опитування людей, неодноразові огляди одних і тих самих об'єктів, ставки віч-на-віч одних й тих самих осіб. Правопорушник, сприймаючи дії юридичного працівника і приймаючи уявну загрозу як реальну, змінює свою поведінку в необхідному для юриста напрямі [2, 46].

Досить важливим у правоохоронній діяльності є метод навіювання. Навіювання — це цілеспрямований, неаргументований вплив однієї людини на іншу чи групу людей. При навіюванні відбувається некритичне сприйняття інформації, чужого погляду чи позиції, прийняття її як своєї власної. Навіювання як метод психологічного впливу на особистість розраховане на придушення волі людини, підпорядкування її вимогам особи, що здійснює навіювання. При доведенні до відома правопорушника працівником правоохоронних органів інформації щодо життєдіяльності першого, у нього складається враження про повну інформованість другого (наприклад, слідчого про деталі взаємовідносин правопорушника з його співучасниками, деякі нюанси про його роботу чи захоплення і т. п.) [1, 58].

Серед методів психологічного впливу на особистість слід назвати метод прикладу. Сутність цього методу полягає в тому, що в процесі виховної роботи відтворюються дії, прийоми, манери, правила поведінки в спілкуванні. Методом прикладу юрист передає своє ставлення до об'єктів, явищ життя, до діяльності, до інших людей через власну роботу, дію і поведінку. В юридичній психології за допомогою методу прикладу можна викликати критичне ставлення до правопорушника, потерпілого, свідка, до себе за рахунок зіставлення конкретних дій, вчинків і висловлювань тієї особи, яка здійснює вплив, зі своїми власними. Особливу важливість даний метод набуває в роботі з неповнолітніми і тими правопорушниками, які вперше порушили закон [2, 45].

Призначення психологічного впливу О. М. Корнев реалізує через такі функції:

1. Інформаційна — будь-який психологічний вплив передбачає передачу та засвоєння інформації, яка вкрай потрібна всім учасникам взаємодії.
2. Емоційна — здійснення впливу задля появи певних емоцій або посилення дії інформації шляхом її емоційного супроводження.
3. Сприймання та розуміння — в процесі впливу відбувається розуміння побажань, які висловлює суб'єкт та можливості певних змін з боку об'єкта.
4. Регулююча — за допомогою (і в результаті) впливу змінюється не тільки внутрішній, а й зовнішній світ об'єкта впливу.
5. Координація та кооперування — за допомогою впливу узгоджується спільна діяльність об'єкта та суб'єкта взаємодії [10].

На думку М. П. Хайдукова, існують такі форми психологічного впливу:

- насильства, якщо воно суперечить волі та бажанню особи і спрямоване на обмеження її прав, волевиявлення поведінки, самостійності в прийнятті рішень;
- погодження, якщо воно не суперечить потребам та волі об'єкта, навіть коли обмежуються його права та свободи щодо вибору поведінки;
- припустимо-правомірна, якщо вплив не узгоджується з волею та потребами особи, але не обмежує вибору її поведінки [10].

Але слід пам'ятати, що правомірність впливу визначається законом, а прийоми та засоби впливу не повинні порушувати права та свободи громадян, на яких цей вплив поширюється. Це і є межами здійснення психологічного впливу.

Якщо впровадження психологічного впливу здійснюється негідними, протиправними методами — це призводить до морально-психологічних негативних зрушень у структурі особистості працівника правоохоронних органів, ставить його на один рівень зі злочинцем, який не обмежений ні законом, ні моральними принципами.

При виникненні протиріччя між окремими цінностями при здійсненні психологічного впливу можливе досягнення певного компромісу для досягнення певного результату.

Слід зазначити, що існує так званий психологічний захист, який складається з таких елементів:

- світоглядні — погляди, установки, переконання об'єкта впливу;
- мислительні — сумніви, недовіра, критичне мислення;
- вольові — негативізм, принциповість, мужність, страх;
- емоційні — антипатія, полохливість, гнів, горе, афект.

Отже, психологічний вплив треба розглядати як невід'ємну частину цілісного методу пізнання злочинності, яким є розслідування та розкриття злочину. Також слід пам'ятати, що в демократичному

суспільстві інформація, зібрана неправомірними засобами, не може слугувати обвинуваченню.

Таким чином, для успішної діяльності працівникам правоохоронних органів необхідно постійно вдосконалювати свої знання, вміння та навички психологічного впливу, бо саме завдяки досконалому володінню цими методами юрист може спонукати правопорушника, потерпілого чи свідка до надання достовірних свідчень із приводу обставин правопорушення, що є запорукою розкриття злочину.

Література

1. Аминов И. И. Психологический практикум для юристов: Учеб. пособие. М.: Изд-во "Экмос", 2001. — 144 с.
2. Бедь В. В. Юридична психологія: Навч. посіб. — Львів "Новий Світ — 2000", К.: "Каравела", 2010. — 375 с.
3. Васильев В. Л. Юридическая психология: Учеб. для вузов. — СПб., 2000. — 341 с.
4. Коновалова В. О., Шепітько В. Ю. Юридична психологія: Академічний курс. К.: Концерн "Вид. дім Ін Юре", 2004. — 424 с.
5. Юридична психологія та педагогіка. Науковий журнал. — <http://www.nbuw.gov.ua>

Розглянуто питання застосування психологічного впливу в правоохоронній діяльності. Досліджено функції психологічного впливу та захист від нього. Визначено межі застосування психологічного впливу.

Рассмотрены вопросы использования психологического влияния в правоохранительной деятельности. Исследованы функции психологического влияния и формы психологической защиты от него. Определены границы использования психологического влияния в правоохранительной деятельности.

The problems of using the psychological influence in law-enforcement activity. The possible functions of the psychological influence and the forms of protection from it are investigated. The limits of the psychological influence using in law-enforcement activity..

Надійшла 16 вересня 2010 р.